

ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОЦЕСУ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ

Г.Б.Штельмах
Україна, м.Кривий Ріг

Творча особистість вчителя формується в процесі активної взаємодії в системі "викладач вузу - методист школи - вчитель початківець". Але часто виникають конфліктні ситуації в педагогічних колективах. Визначити причини, що їх спонукали, характер та шляхи усунення - це означає охарактеризувати особистість вчителя з боку його найможливіших життєвих стосунків.

Творча особистість педагога формується не тільки під час процесу педагогічної діяльності, але й спілкування. Здатність людини об'єктивно сприймати й оцінювати інших, входити в контакт з оточуючими відіграє не менш важливу роль у вдосконаленні педагогічного професіоналізму, ніж виконання професійних дій і операцій.

Але стосунки співробітництва в лапцозі "вуз - школа - вчитель" не складаються самі по собі. Вони передбачають розвиток здібності правильно сприймати себе та партнерів по спілкуванню і взаємодії в педагогічному колективі.

Сучасні психологи розрізняють формальну і неформальну структури взаємостосунків у колективі. Офіційна структура відносно це система позицій, запропонованих зовні суспільством і необхідних для функціонування педагогічного колективу. У неформальній - це профорг, секретар педради, заступники директора по навчальній та виховній роботі.

У системі неофіційних міжособистісних стосунків позиція кожного вчителя визначається його індивідуальністю та особливостями колективу.

Актуальними проблемами сучасної психології є питання про автономію поведінки (потребу і право особистості самостійно розв'язувати питання), емоціональну автономію (потребу і право мати власні нахили незалежно від думки наставників), моральну та ціннісну автономію (право на власні погляди).

На перших порах вчителі-початківці вибирають автономію поведінки, наприклад, в організації вільного часу.

Емоціональна автономія супроводжується великими труднощами і це приводить до виникнення конфліктних ситуацій в педколективах.

Більшість вчителів-початківців намагається зайняти в педколективі позицію кращого вчителя, талановитого організатора. У даному випадку соціальна позиція кожного вчителя характеризується двома параметрами: соціальною поведінкою особистості та соціальними очікуваннями від оточуючих. Соціальна поведінка - це реальні поступки, дії, завдяки яким вчитель-початківець утверджується в бажаній ролі. Соціальні очікування - це відношення оточуючих до позиції вчителя. У педколективах часто буває, що соціальна поведінка не співпадає з соціальними очікуваннями і це породжує конфлікт.

Особлива роль в розв'язанні такого конфлікту належить наставнику із числа кращих методистів школи. Від авторитету шкільних методистів залежить виникнення конфліктних ситуацій і формування здорових міжособистісних відносин. Для формування емоціональної автономії вчителів дуже важливо забезпечити надійний соціальний "контроль", який здійснюють організатори процесу професійної підготовки педагогічних кадрів, а також представники із числа вчительської аудиторії. Слід

визначити, що між оцінками, які дає вчитель собі сам та думкою оточуючих існує пряма залежність. Колеги-вчителі можуть як позитивно, так і негативно впливати на позицію вчителя-початківця. Правильне сприйняття кожної особистості колегами має велике значення для успішного протікання процесу професійної підготовки.

У сфері моральних установок та ціннісних орієнтацій вчителі в ревнощах вибирають своє право на автономію.

Кожний вчитель має свої ідеали, цілі, погляди, переконання за ради яких можна було б іти на втрату стосунків з колективом, вступати з ними в конфліктну ситуацію. Але цьому можна запобігти, якщо в системі "вузівський викладач - шкільний методист - вчитель-початківець" панують взаємодопомога, доброзичлива критика, прагнення до співпереживання явищ і подій, наполегливість при досягненні поставленої мети. Усвідомлення педагогами колективного самовизначення проявляється в повсякденному житті, що суперечить конфліктним ситуаціям.

Саме у педагогічному колективі особистість визнає свободу як усвідомлення необхідності діяти відповідно до своїх ціннісних орієнтацій, свою професійну позицію. Під професійною позицією ми розуміємо залучення кожного вчителя до професійної діяльності. Основу цієї позиції складає індивідуальний стиль взаємодії в педагогічному колективі. Від того, який стиль взаємостосунків склався між вчителями та наставниками під час процесу професійної підготовки, багато в чому залежить кінцевий результат вдосконалення педагогічного професіоналізму.

Під стилем взаємодії в педагогічному колективі ми розуміємо постійно повторювальну систему способів сумісної діяльності, що базується на гармонії та цілісності

і забезпечує ефективне становлення вчителів-професіоналів у даних конкретних умовах.

Поняття "стиль" у вузівському розумінні охоплює лише особливості спілкування наставників із вчителями-початківцями, а в широкому значенні відображає суттєві функціонально значущі особливості сумісної діяльності в системі "викладач вузу - методист школи - вчитель-початківець". Ураховуючи особливості педагогічного колективу, ми вважаємо, що в ланцюзі "вуз - школа - вчитель" можна виділити наступні стилі взаємодії. Це перш за все спілкування на основі захоплення сумісною діяльністю. Цей стиль взаємодії найсприятливіший для всіх учасників процесу професійної підготовки вчителів-початківців. Він складається на основі високо розвинутих комунікативних здібностей, організаторських, експресивних умінь учасників процесу професійної підготовки вчительських кадрів.

Але під час процесу вдосконалення педагогічного професіоналізму можна спостерігати стиль "спілкування - дистанцію". Суть цього стилю в тому, що в системі взаємодії вузівського викладача - шкільного методиста - вчителя-початківця постійно присутня дистанція, яка пронизує всі сторони процесу професійної підготовки. Але така дистанція не сприяє створенню творчої атмосфери, породжує формалізм. Але це не означає, що дистанція у стосунках "викладач-методист - вчитель" взагалі відсутня. Вона повинна впливати із загальної системи стосунків, а не нав'язуватися керівниками процесу професійної підготовки. Дистанція у стосунках викладачів вузу - методистів - вчителів повинна обумовлюватися авторитетом наставників. Для педагогічних колективів характерне спілкування загравання, яке передбачає прагнення наставників заради установалення контакту з учительською аудиторією, загравати із вчителями, прагнення подобатися всім без винятку. Цей стиль

спілкування характеризується низьким рівнем загальнопедагогічної та комунікативної культури керівників процесу професійної підготовки, недостатнім досвідом роботи.

Правильно встановлений стиль взаємодії в системі "вузівський викладач - шкільний методист - вчитель-початківець" визначає сприятливий емоціонально-психологічний клімат у педагогічному колективі. Здорові стосунки в учительській аудиторії визначають не тільки результативність процесу професійної підготовки, але і впливають на становлення індивідуального стилю діяльності кожного вчителя. В основі стилю взаємодії повинна знаходитися моральна атмосфера, клімат поваги і тактовності, вимогливості та делікатності.

Основу сприятливого психологічного клімату в педагогічному колективі складають стосунки партнерства, співробітництва, взаємодопомоги і поваги. Активність, творчий пошук, співробітництво і співтворчість в ланцюзі "вуз - школа - вчитель" знаходяться в безпосередній залежності від стилю діяльності і спілкування.

Справедливо підібраний стиль дає можливість вирішити комплекс задач адекватності педагогічного впливу на особистість, вчителя, спрощує процес взаємодії, співробітництва наставників з учителями-початківцями, робить його по-справжньому творчим.